

УДК 657+339.9

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕЙТИНГУ ЛЕГКОСТІ СТВОРЕННЯ НОВОГО БІЗНЕСУ СУБ'ЄКТАМИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ Й ОКРЕМИХ КРАЇН ЄС

В. В. Шляхетко

*Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна*

Розглянуто критерії створення нового бізнесу та проаналізовано їхню рейтингову оцінку в Україні та окремих країнах ЄС.

***Ключові слова:** мале підприємництво, сприятливе підприємницьке середовище, рейтинг легкості ведення бізнесу, створення бізнесу, реєстрація власності, отримання кредитів, оподаткування.*

Постановка проблеми. Малі та середні підприємства є важливим елементом в економічному розвитку багатьох країн, і особливо в країнах, що розвиваються, оскільки саме в таких країнах до 80 % господарської діяльності здійснюється в неформальному реальному секторі економіки [1]. Підприємці цих країн не зацікавлені в діяльності в рамках формального сектору економіки через надмірні темпи бюрократизації та численні обмеження. Там, де система регулювання є надто обтяжливою, а конкуренція обмежена, успіх підприємства переважно визначається наявністю «потрібних» зв'язків, а не реальними можливостями компанії. Водночас у країнах, де механізми регулювання діяльності справедливі й раціональні, енергійним підприємцям, незалежно від зв'язків, легше діяти в межах системи верховенства закону, використовуючи передбачені законодавством можливості та засоби захисту.

Як свідчить світовий досвід, під час кризового стану економіки саме активізація підприємницької діяльності у сфері малого та середнього бізнесу стає одним із найдоступніших шляхів виходу з критичної ситуації. Ось чому дослідження тенденцій розвитку цього сектору економіки сьогодні є дуже актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До відомих вітчизняних і зарубіжних учених, які досліджували розвиток теорії малого бізнесу та малого підприємництва, вивчали їхні проблеми на різних рівнях ієрархії управління, належать С. П. Азізова, З. С. Варналій, Л. І. Воротіна та ін. Особливості економічних і правових форм підтримки суб'єктів малого підприємництва в умовах різних моделей змішаної економіки ринкового типу (американської, європейської і японської), а також перехідних економік досліджують В. І. Ляшенко, В. В. Хахулін.

Водночас зазначимо, що в умовах євроінтеграції України в західну спільноту недостатньо уваги надано вивченню досвіду колишніх соціалістичних держав, тепер повноцінних членів ЄС, які наприкінці 90-х років ХХ століття пройшли

шлях зародження і розвитку малого підприємництва як основної рушійної сили економіки. Адже малі підприємства відіграють важливу роль у розвитку економіки країни загалом та в розв'язанні багатьох соціальних проблем, насамперед у забезпеченні зайнятості населення, насиченні ринку необхідними товарами та послугами, створенні здорової конкуренції тощо. Все це і зумовлює нагальну потребу в здійсненні наукового пошуку в визначеному напрямі [2].

Мета статті — дослідити зміни рейтингу сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності в контексті зростання кількості нових малих і середніх підприємств України, Польщі та Чехії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктом дослідження обрано Польщу, Чехію та Україну, які за даними «Рейтингу легкості ведення бізнесу» перебувають відповідно на 25, 36 та 83 місці серед 189 країн світу за показником «рейтинг сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності» [3] згідно з «Doing Business 2016, Measuring Business Regulations». Проте цікаво дослідити динаміку зміни цього показника за останні роки, а також зміну кількості малих і середніх підприємств у цих країнах за означений період.

Таблиця 1

Рейтинг сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності*

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Польща	72	76	72	70	62	55	45	32	25
Чехія	65	75	74	63	64	65	75	44	36
Україна	144	145	142	145	152	137	112	96	83

* Джерело: уклад автор на основі [3]

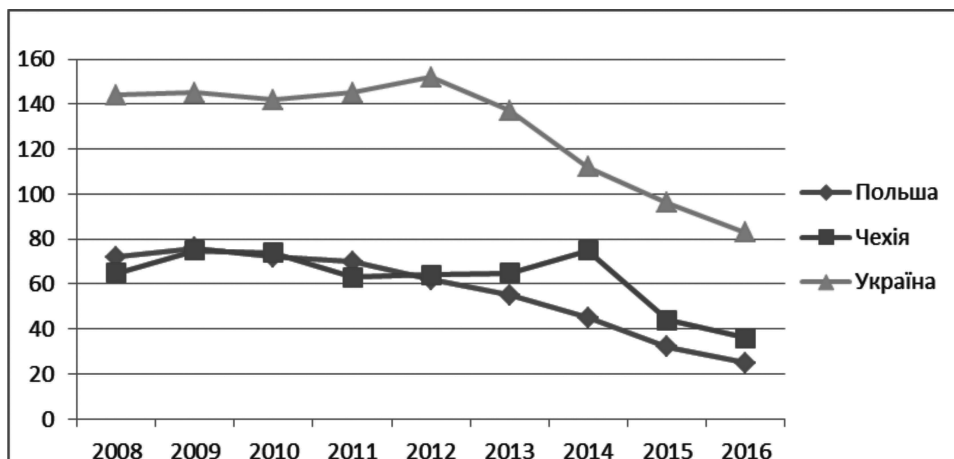

Рис. 1. Динаміка зміни рейтингу сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності (на прикладі Польщі, Чехії, України)*

* Джерело: уклад автор на основі [3]

Рейтинг країни щодо сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності складається із середнього значення субіндексів цієї країни стосовно десяти показників (створення бізнесу, реєстрація власності, оподаткування, підключення до електропостачання, виконання зобов'язань за контрактом, дозвільна система у будівництві, захист прав інвесторів, отримання кредитів, зовнішня торгівля, банкрутство). У дослідженні розглядатимемо чотири з цих показників, які, як уважаємо, мають найбільше значення для малого та середнього бізнесу, — це створення бізнесу, реєстрація власності, доступ до кредитів (отримання кредитів) і складність ведення обліку (оподаткування).

Таблиця 2

Складові рейтингу сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності (2010–2016 рр.)*

	Польща							Чехія							Україна						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Створення бізнесу, рейтинг	117	113	126	124	116	80	85	113	130	138	140	146	90	93	134	118	112	50	47	70	30
Реєстрація власності, рейтинг	88	86	89	62	54	39	41	62	47	34	27	37	31	37	141	164	166	149	97	64	61
Отримання кредитів, рейтинг	15	15	8	4	3	17	19	43	46	48	53	55	24	28	30	32	24	23	13	17	19
Оподаткування, рейтинг	151	121	128	114	113	96	58	121	128	119	120	122	122	123	181	181	181	165	164	106	107

* Джерело: уклав автор на основі [3]

Як свідчать наведені показники, позиція України далеко позаду багатьох розвинених країн Європи і світу є закономірною. Створити новий бізнес в таких умовах було і є дуже складно. У дослідженні Doing Business у 2010–2012 рр. брали участь 183 країни світу. Впродовж цих трьох років Україна посідала 181 місце за складністю ведення обліку, кількістю податків, величиною загальної ставки оподаткування тощо. Не ліпшою була ситуація і зі створенням бізнесу: 134 рейтинг у 2010 р., 112 — у 2012 р.; із реєстрацією власності: 141 рейтинг у 2010 р., 166 — у 2012 р. Тільки доступність кредитів була позитивним явищем у цей період, але висока відсоткова ставка теж не сприяла появі нових підприємств. І тільки з 2013 року розпочалося певне позбавлення у створенні сприятливих умов для бізнесу та, відповідно, нових підприємств. Це було зумовлено набуттям чинності 2011 року Податкового Кодексу України та інших законотворчих ініціатив уряду стосовно малих і середніх підприємств і дало можливість посісти у 2016 р. 30 місце серед 189 країн за створенням бізнесу, 61 місце — за реєстрацією власності, 19 місце — за легкістю отримання кредиту і 107 місце — за оподаткуванням.

Розглянемо докладніше рейтингову оцінку складових для ведення підприємницької діяльності (табл. 3).

Таблиця 3

Рейтингова оцінка складових для ведення підприємницької діяльності*

	Польща			Чехія			Україна		
	DB2010	DB2013	DB2016	DB2010	DB2013	DB2016	DB2010	DB2013	DB2016
Рейтинг сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності	72	55	25	74	65	36	142	137	83
Створення бізнесу, рейтинг	117	124	85	113	140	93	134	50	30
Процедури (кількість)	6	6	4	8	9	8	10	7	4
Час (днів)	32	32	30	15	20	15	27	22	7
Вартість (% від доходу на душу населення)	17,9	14,4	12,2	9,2	8,2	6,7	5,8	1,5	0,6
Мінімальний статутний капітал (% від доходу на душу населення)	15,3	13,0	11,4	30,5	29,7	–	153,5	–	–
Ресстрація власності, рейтинг	88	62	41	62	27	37	141	149	61
Процедури (кількість)	6	6	6	4	3	4	10	10	7
Час (днів)	197	54	33	78	24	31	93	69	23
Відсоток від вартості	0,5	0,4	0,3	3,0	3,0	4,0	2,6	3,7	2,0
Отримання кредитів, рейтинг	15	4	19	43	53	28	30	23	19
Права кредиторів і позичальників, індекс (0–12)	9	9	7	6	6	7	9	9	8
Глибина кредитної інформації, (0–8)	4	6	8	5	5	7	3	4	7
Кредитна історія (% охоплення населення)	68,3	76,9	91	73,1	78,7	78,7	3,0	23,3	36,7
Оподаткування, рейтинг	151	114	58	121	120	122	181	165	107
Платежі (кількість на рік)	40	18	7	12	8	8	147	28	5
Час на ведення обліку (годин на рік)	395	286	271	613	413	405	736	491	350
Загальна ставка оподаткування (% від прибутку)	42,5	43,8	40,3	47,2	49,2	50,4	57,2	55,4	52,2

* Джерело: уклад автор на основі [3]

У Польщі згідно з даними DB 2010 кількість процедур зменшилася із 6 (2010 р.) до 4 (2016 р.), витрати часу на створення бізнесу зменшилися із 32 днів (2010 р.) до 30 днів (2016 р.), вартість створення бізнесу знизилася із 17,9 % (2010 р.) до 12,2 % (від доходу на душу населення) (2016 р.), що і поліпшило рейтинг створення бізнесу — із 117 позиції у 2010 р. до 85 позиції у 2016 р.

Подібна тенденція спостерігалася і в Чехії, що дало можливість підвищити рейтинг створення бізнесу із 117 позиції у 2010 р. до 93 позиції у 2016 р. Кількість процедур залишилася на рівні 8, витрати часу на створення бізнесу становлять 15 днів у 2016 р., вартість створення бізнесу зменшилась із 9,2 % у 2010 р. до 6,7 % (від доходу на душу населення) у 2016 р.

В Україні кількість процедур зменшилася із 10 (2010 р.) до 4 (2016 р.), витрати часу на створення бізнесу зменшилися із 27 днів (2010 р.) до 7 (2016 р.), вартість створення бізнесу знизилася із 5,8 % у 2010 р. до 0,6 % (від доходу на душу населення) у 2016 р. Це суттєво підвищило рейтинг створення бізнесу — із 134 позиції у 2010 р. до 30 позиції у 2016 р.

Щодо реєстрації власності, то в Польщі кількість процедур залишилася незмінною і становила 6, витрати часу на реєстрацію власності зменшилися зі 197 днів (2010 р.) до 33 днів (2016 р.), вартість реєстрації власності знизилася зі 0,5 % (2010 р.) до 0,3 % (від вартості об'єкта реєстрації) у 2016 р. Це сприяло зростанню рейтингу реєстрації власності із 88 позиції у 2010 р. до 41 позиції у 2016 р.

У Чехії кількість процедур залишилася незмінною і становила 4 процедури, витрати часу на реєстрацію власності зменшилися зі 78 днів (2010 р.) до 31 днів (2016 р.), вартість реєстрації власності зросла із 3,0 % у 2010 р. до 4,0 % (від вартості об'єкта реєстрації) у 2016 р. Незважаючи на це, рейтинг реєстрації власності покращився — із 62 позиції у 2010 р. до 37 позиції у 2016 р.

В Україні кількість процедур зменшилася із 10 (2010 р.) до 7 (2016 р.), витрати часу на реєстрацію власності зменшилися з 93 днів (2010 р.) до 23 (2016 р.), вартість реєстрації власності знизилася із 2,6 % у 2010 р. до 2,0 % (від вартості об'єкта реєстрації) у 2016 р. Це підвищило рейтинг реєстрації власності із 141 позиції у 2010 р. до 61 позиції у 2016 р.

Щодо доступності кредитів для малого та середнього бізнесу: у Польщі індекс прав кредиторів і позичальників зменшився з 9 до 7, глибина розкриття кредитної інформації збільшилася з 4 до 8, кредитна історія (у відсотках охоплення населення) зросла із 68,3 % до 91 %. Рейтинг отримання кредитів змінювався із 15 позиції (2010 р.), 4 позиції (2013 р.) до 19 позиції (2016 р.).

У Чехії індекс прав кредиторів і позичальників збільшився з 6 до 7, глибина розкриття кредитної інформації зросла з 5 до 7, кредитна історія (у відсотках охоплення населення) зросла із 73,1 % до 78,7 %. Рейтинг отримання кредитів підвищився із 43 позиції у 2010 р. до 28 позиції у 2016 р.

В Україні індекс прав кредиторів і позичальників зменшився з 9 до 8, глибина розкриття кредитної інформації збільшилася з 3 до 7, кредитна історія (у відсотках охоплення населення) зросла із 3 % до 36,7 %. Рейтинг отримання кредитів підвищився з 30 позиції у 2010 р. до 19 позиції у 2016 р.

Щодо рейтингу оподаткування: в Польщі кількість платежів на рік зменшилася із 40 (2010 р.) до 7 (2016 р.), витрати часу на ведення обліку зменшилися із 395 год. на рік (2010 р.) до 271 (2016 р.), загальна ставка оподаткування у відсотках від прибутку знизилася із 42,5 % (2010 р.) до 40,3 % (2016 р.), що дало можливість поліпшити рейтинг — із 151 позиції 2010 р. до 58 позиції 2016 року.

У Чехії кількість платежів на рік зменшилася із 12 (2010 р.) до 8 (2016 р.), витрати часу на ведення обліку зменшилися із 613 год. на рік (2010 р.) до 405 (2016 р.), загальна ставка оподаткування у відсотках від прибутку зросла із 47,2 % (2010 р.) до 50,4 % (2016 р.) Рейтинг залишився практично незмінним: 121 позиція — 2010 р., 122 — 2016 р.

В Україні рейтинг оподаткування зріс із 181 позиції у 2010 р. до 107 позиції у 2016 р., зокрема кількість платежів на рік зменшилася із 147 (2010 р.) до 5 (2016), витрати часу на ведення обліку зменшилися із 736 год. на рік (2010 р.) до 350 (2016 р.), загальна ставка оподаткування у відсотках від прибутку знизилася із 57,2 % (2010 р.) до 52,2 % (2016 р.).

Усе це дало можливість досягти зростання сумарного рейтингу сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності Польщі від 72 позиції (2010 р.) до 55 позиції (2013 р.) і 25 позиції (2016 р.); Чехії: від 74 позиції (2010 р.) до 65 позиції (2013 р.) і 36 (2016 р.); України: від 142 позиції (2010 р.) до 137 позиції (2013 р.) і 83 (2016 р.).

У цьому аспекті цікаво дослідити, як змінювалася за цей період чисельність малих і середніх підприємств в абсолютному та відносному вираженні.

Таблиця 4

**Чисельність малих і середніх підприємств Польщі, Чехії та України
(тис. підпр.)***

Рік \ Країна	2010	2011	2012	2013	2014
Польща	1 726,496	1 784,414	1 791,742	1 768,242	1 838,712
Чехія	1 106,908	1 137,439	1 143,218	1 124,694	1 124,380
Україна	2 183,342	1 700,961	1 599,429	1 721,411	1 931,664

* Джерело: уклав автор на основі [4–7]

Проведений аналіз свідчить, що у Польщі кількість малих і середніх підприємств зростала щороку, за винятком 2013 року (коли було зафіксовано незначне зниження), причому темп приросту змінювався у діапазоні від 0,41 % у 2012 р. до 3,99 % у 2014 р. Це дало можливість упродовж 2010–2014 рр. досягти загального приросту в розмірі 6,49 %, або 70,47 тис. підприємств.

У Чехії в 2010–2012 рр. збільшилася кількість підприємств на 2,76 % у 2011 р., на 0,51 % у 2012 р., проте у 2013–2014 роках спостерігалось їх зменшення відповідно на 1,62 % та на 0,03 % порівняно з попередніми роками. Незважаючи на це, в діапазоні 2010–2014 рр. загальний приріст становив 1,57 %, або 17,47 тис. підприємств.

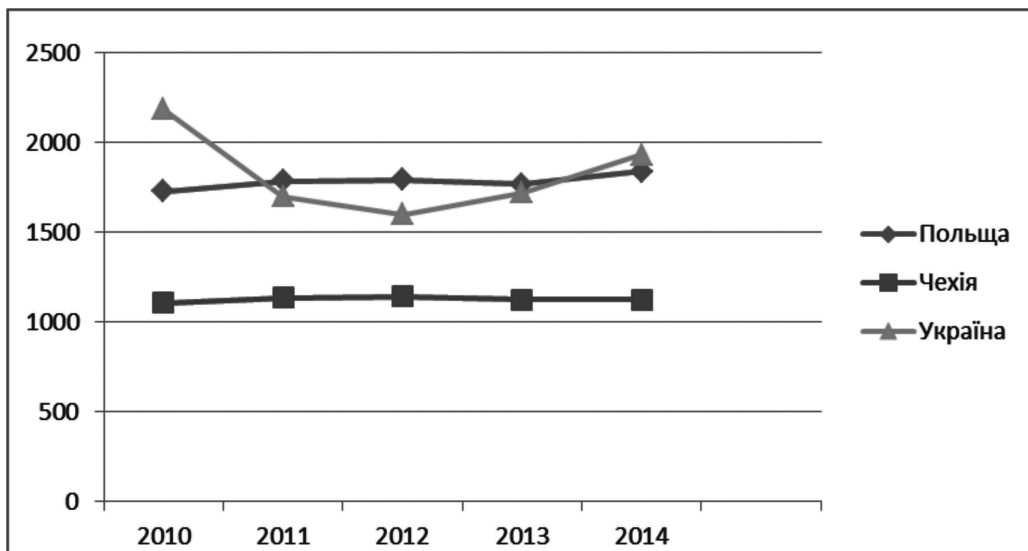

Рис. 2. Динаміка зміни чисельності малих і середніх (на прикладі Польщі, Чехії, України)*
* Джерело: уклад автор на основі [4–7]

В Україні ситуація суттєво відрізняється. Так, 2011 року спостерігалось суттєве зменшення кількості малих і середніх підприємств на 22,09 % до рівня 2010 р., яке можна пояснити наслідками світової фінансової кризи 2008 р., зменшенням активності ринку та зростанням нестабільності. 2012 року цей спад сповільнився (темп зростання становив 94,03 %). У 2013–2014 рр. розпочалося поживлення у створенні нових підприємств відповідно на 7,63 % та на 12,21 % до попереднього року. Проте впродовж 2010–2014 рр. кількість підприємств зменшилася на 11,53 %, або на 251,68 тис. підприємств.

Висновки. Як показало дослідження, в Україні останнім часом відбуваються позитивні зміни як у сприянні створенню нового бізнесу, так і в реєстрації власності, легкості отримання кредитів, спрощенні оподаткування. За досліджуваний період Україна зробила стрибок у рейтингу сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності з 144 на 83 місце. Проте ці зміни наразі не дали достатньо чіткого сигналу для потенційних інвесторів чи підприємців і сьогодні ще не відбулося зіставного збільшення кількості малих та середніх підприємств. Це пов'язано з тим, що в Україні останнім часом були реалізовані реформи, які давали змогу поліпшити міжнародні рейтинги без реальних процесів активізації підприємництва та зростання національної економіки. Навіть більше, згідно зі статистичними даними кількість підприємств у 2014 р. була меншою на 11,53 %, ніж у 2010 р.

Водночас і Чехія, і особливо Польща досягли суттєвого зростання рейтингу сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності (відповідно із 65 на 36 місце та зі 72 на 25 місце) і збільшення кількості підприємств як в абсолютному, так і відносному вираженні.

З огляду на викладене, важливо в майбутньому враховувати досвід Польщі, Чехії та інших передових країн ЄС і використовувати його в розвитку малого та мікропідприємництва України. Оскільки сьогодні вплив держави на процес становлення підприємництва явно замалий, зокрема недостатньо врегульованими залишаються питання сприяння розвитку зовнішньоекономічної активності суб'єктів малого підприємництва; проведення підготовки та перепідготовки кадрів для роботи в структурах малого бізнесу; удосконалення інформаційного та нормативно-правового забезпечення діяльності підприємств у сфері малого бізнесу тощо.

Важливо планомірно реалізовувати державну політику підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу, що дасть змогу забезпечити зайнятість населення та пом'якшити негативний вплив кризи на економіку України. Адже що менше перешкод на шляху до створення нових підприємств, то нижчий рівень витрат на створення нового бізнесу, менші масштаби тіньового сектору економіки та нижчий рівень корупції у державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ведение бизнеса-2009 [Електронний ресурс]. — Режим доступа : <http://russian.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2009>.
2. Шляхетко В. В. Порівняльний аналіз особливостей ведення обліку суб'єктів малого підприємництва України та окремих країн ЄС / В. В. Шляхетко // Наукові записки [Української академії друкарства]. — 2016. — № 1 (52). — С. 194–200.
3. Doing Business. Measuring Business Regulations [Електронний ресурс]. — URL : <http://www.doingbusiness.org/rankings>.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2011–2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.parp.gov.pl/files/74/81/626/18355.pdf>.
6. Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2013–2014. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://badania.parp.gov.pl/images/badania/ROSS_2013_2014.pdf.
7. Zpráva o vývoji malého a středního podnikání a jeho podpoře v roce 2013. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mpo.cz/dokument151050.html>.
8. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс] / Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. — К., 2014. — Режим доступу : <http://www.dkrp.gov.ua/files/042dbf480c.doc>.

REFERENCES

1. Vedenie biznesa-2009. Retrieved from <http://russian.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2009> (in Russian).
2. Shlyakhetko, V. V. (2016). Porivnialnyi analiz osoblyvostei vedennia obliku sub'iektiv maloho pidpriemnytstva Ukrainy ta okremykh krain YeS. Naukovi zapysky [Ukrainian Academy of Printing], 1 (52), 194–200 (in Ukrainian).

3. Doing Business. Measuring Business Regulations. Retrieved from <http://www.doingbusiness.org/rankings> (in English).
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> (in Ukrainian).
5. Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2011–2012. Retrieved from <http://www.parp.gov.pl/files/74/81/626/18355.pdf> (in Polish).
6. Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2013–2014. Retrieved from https://badania.parp.gov.pl/images/badania/ROSS_2013_2014.pdf (in Polish).
7. Zpráva o vývoji malého a středního podnikání a jeho podpoře v roce 2013. Retrieved from <http://www.mpo.cz/dokument151050.html> (in Czech).
8. Analitychnyi zvit pro stan i perspektyvy rozvytku maloho ta serednoho pidpriemnytstva v Ukraini (2014). Derzhavna sluzhba Ukrayiny z pytan' rehulyatornoyi polityky ta rozvytku pidpriemnytstva. Kiev. Retrieved from <http://www.dkrp.gov.ua/files/042dbf480c.doc> (in Ukrainian).

COMPARATIVE ANALYSIS OF RATING OF THE EASE OF DOING BUSINESS BY SMALL AND MEDIUM ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE AND SOME EU COUNTRIES

V. V. Shlyakhetko

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine
vit_shl@ukr.net*

The article considers the criteria of creation of new businesses and their rating in Ukraine and in a number of EU countries.

Keywords: *small entrepreneurship, favourable enterprise environment, rating of the ease of doing business, creating a business, registering property, getting credit, taxation.*

Стаття надійшла до редакції 25.07.2016.

Received 25.07.2016.